

Päähaku, Yhteiskunnallisen muutoksen kandiohjelma

Valintakoe 26.5.2021 klo 14.00–18.00

Lue huolellisesti kaikki ohjeet läpi

Koe koostuu 2 osasta. Kokeen kesto on 4 tuntia. Voit jakaa koeajan osien välillä haluamallasi tavalla. Voit liikkua osien välillä kokeen aikana vapaasti. Jos jokin osa jää sinulta kesken, viimeisin tilanne tallentuu vastaukseksi. Vastaa kaikkiin osioihin.

Sinulla saa kokeen aikana olla auki ainoastaan valintakoejärjestelmä. Voit luonnostella vastauksiasi ruutupaperille. Ruutupaperille tekemiäsi merkintöjä ei huomioida arvostelussa.

Valintakokeen arviointi

Valintakokeessa on 2 osaa. Voit saada 14 pistettä osasta 1 ja 22 pistettä osasta 2. Kaikilta kokeeseen osallistuneilta arvioidaan osa 1 ja hakijat asetetaan sen perusteella paremmuusjärjestykseen. Kokeen osa 2 arvioidaan vain osassa 1 parhaiten menestyneeltä 99 hakijalta. Jos useammalla hakijalla on sama pistemäärä kuin 99. hakijalla, osa 2 arvioidaan kaikilta näiltä hakijoilta.

Sinun on mahdollista tulla hyväksytyksi vain, jos saat osasta 1 vähintään 8 pistettä ja osasta 2 vähintään 11 pistettä. Sinun on mahdollista tulla hyväksytyksi vain, jos kokeesi kaikki osat on arvioitu. Osien pisteet lasketaan yhteen. Opiskelijoiksi valitaan parhaat pisteet saaneet hakijat.

Osa 1: Kirjallisuuskoe (0-14 pistettä)

Kirjana Piot, Charles: Remotely Global: Village Modernity in West Africa. Chicago: University of Chicago Press, 1999.

Tehtävä 1.1: Monivalintakysymykset (0-7 pistettä)

Valitse vastausvaihtoehdoista oikea. Jokaiseen monivalintakysymykseen on vain yksi oikea vastaus. Oikeasta vastauksesta saa 0,25 p., väärästä vastauksesta -0,25 p. ja vastaamatta jättämisestä 0 p. Lopullinen pistemäärä on kuitenkin vähintään 0 p. ja enintään 7 p.

Vastausvaihtoehdot ovat satunnaisessa järjestyksessä.

- 1) Togomaata (Togoland) hallitsevat ulkomaat 1890-luvun lopun ja 1950-luvun loppupuolen välillä olivat:
  - a) Portugali, Englanti ja Ranska
  - b) Ranska, Saksa ja Englanti (oikea vastaus)**
  - c) Englanti ja Ranska
  - d) Saksa ja Ranska

- 2) 'Orientalismi' viittaa
  - a) rituaalien ja muiden perinteiden lisääntymiseen nyky-yhteiskunnissa
  - b) vastarintaan kolonialismille
  - c) käsityksiin joidenkin yhteiskuntien historiallisesta muuttumattomuudesta (oikea vastaus)**
  - d) Lähi-Idästä peräisin olevien käytäntöjen leviämiseen muihin yhteiskuntiin

- 3) Mikä kabreille on koiran kulttuurinen merkitys?
  - a) Sotaisuus
  - b) Rauhattomuus
  - c) Henkien lähetti
  - d) Miehuus (oikea vastaus)**

- 4) Miten lahja eroaa hyödykkeestä (commodity)? Toisin kuin hyödyke,
- a) lahja luo hierarkiaa (oikea vastaus)
  - b) lahja ei luo hierarkiaa
  - c) lahjat rajautuvat rituaaleihin
  - d) lahjaan ei vastata rahamuotoisella vastalahjalla
- 5) Mikä seuraavista väitteistä on **väärin**? Kabrejen pyhä metsä (sacred forest) on paikka,
- a) jossa kotitalouksien esi-isien henget asuvat (oikea vastaus)
  - b) jossa pojat vierailevat initiaatorituaalin aikana
  - c) jossa tärkeiden henkien pyhätöt sijaitsevat
  - d) johon kuolleet ulkopuoliset haudataan
- 6) Kabreilla androgyyneiksi ymmärretään
- a) parantajia
  - b) noidat
  - c) vanhukset (oikea vastaus)
  - d) osa rituaalisista ryhmistä
- 7) Tyttöjen initiaatorituaalissa
- a) opetetaan tyttö teurastamaan kanoja ja pikkuriistaa
  - b) opetetaan tyttö valmistamaan olutta
  - c) opetetaan tyttö kunnioittamaan tulevaa aviomiestään
  - d) siirretään tyttö sulhasen kotiin (oikea vastaus)
- 8) Kabrejen haudat vertautuvat
- a) maanalaisiin voimiin
  - b) synnytyskanavaan (oikea vastaus)
  - c) ylisukupolvisiin suhteisiin
  - d) jamssin viljelyyn ja elämän jatkuvuuteen
- 9) Piot'n todistamat etnisten ryhmien väliset jännitteet Togossa johtuivat
- a) kabrejen ja ewejen välisistä heimoristiriidoista, joiden juuret ovat jo kolonialismia edeltävällä ajalla

b) siitä, että kabre-alue oli hyötynyt hallinnon kehitystoimista enemmän kuin muut alueet (oikea vastaus)

- c) siitä, että kabret olivat yhtenäisempi etninen ryhmä kuin muut etniset ryhmät
- d) siitä, että ewet uhkasivat kabrejen asemaa korkeamman koulutuksensa ja parempien ulkomaisten suhdeverkostojensa takia

10) 'Spektaakkelin vallalla' (power of spectacle) Piot tarkoittaa, että

- a) asiat tulevat todellisiksi niiden julkisen näyttämisen kautta (oikea vastaus)**
- b) asiat saadaan näyttämään toisenlaisilta kuin ne todellisuudessa ovat
- c) isot rituaalit ottavat valtaansa osallistujat
- d) noidilla on kyky loihtia todelta vaikuttavia näkyjä

11) Mikä seuraavista väitteistä kabre-päälliköistä on **väärin**?

- a) päälliköillä on vain vähän valtaa
- b) päälliköt toimeenpaneavat valtion politiikkaa paikallistasolla
- c) päälliköt eivät osallistu tärkeimpiin rituaaleihin
- d) päälliköt ovat siirtomaa-ajasta lähtien olleet merkittäviä paikallistason toimijoita (oikea vastaus)**

12) Mikä seuraavista väitteistä kuvaa parhaiten kabrejen avioliittoja?

- a) miesten on taloudellisesti kannattavaa ottaa useampi kuin yksi vaimo
- b) naisen omaisuus siirtyy miehen hallintaan avioliiton solmimisen jälkeen
- c) avioliitto solmitaan pojan ensimmäisen initiaatoritiin jälkeen
- d) avioliitto päättyy todennäköisesti eroon (oikea vastaus)**

13) Miten kristinusko on vaikuttanut kabrejen suhtautumiseen rituaaleihin?

- a) Kristittyjen lapset eivät yleensä osallistu initiaatorituaaleihin
- b) Kristittyjä ei yleensä haudata kabrejen hautajaisrituaalin mukaisesti
- c) Kristityt osallistuvat yleensä vain rituaaleihin, jotka eivät ole ristiriidassa kristinuskon kanssa
- d) Kristityt osallistuvat yleensä myös rituaaleihin, joissa kommunikoidaan esi-isien ja henkien kanssa (oikea vastaus)**

14) Milloin Atlantin orjakauppa alkoi olla loppuillaan Voltan alueella?

- a) 1750-luvulla
- b) 1650-luvulla
- c) 1850-luvulla (oikea vastaus)**
- d) 1950-luvulla

15) Kabre-naisten ajatellaan

- a) siirtyvän osaksi aviomiehensä sukua avioituessaan
- b) kuuluvan isänpuoleiseen sukuunsa
- c) olevan vain väliaikaisesti aviosuvussa (oikea vastaus)**
- d) olevan vieraina sekä synnyin- että aviosuvussa

16) Mikä seuraavista väitteistä on **väärin**? Minkälaisia olivat Pohjois- ja Etelä-Togossa asuvien kabrejen erot 1990-luvulla?

- a) Kotitalouksien työnjaon ja rituaalien järjestämistavan suhteen eroja ei juuri ollut
- b) Etelän taloissa oli enemmän peltikattoja kuin pohjoisen taloissa (oikea vastaus)**
- c) Pohjoisessa oli enemmän peltikattoja kuin etelässä
- d) Etelässä asuvien varallisuus oli suurempi

17) Toiseuttaminen (Othering) viittaa

- a) Pohjois- ja Etelä-Togossa asuvien kabrejen väliseen hierarkkiseen suhteeseen
- b) ihmisen kykyyn vetää raja itsen ja toisen välillä
- c) vieraiden kulttuurien (ja sen jäsenten) näkemiseen radikaalisti erilaisina kuin oma kulttuuri (oikea vastaus)**
- d) kulttuurien välisiin eroihin

18) Mikä seuraavista väitteistä on **väärin**? Käsitteellä 'mimesis' Piot viittaa

- a) henkien maanitteluun uhrilahjoilla
- b) ulkopuolisen vallan haltuunottoon sitä imitoimalla
- c) eurooppalaisten jumaluuksien sisällyttämiseen kabrejen uskomusjärjestelmään
- d) rituaalien tapaan toistaa kabre-yhteiskunnan perinteitä (oikea vastaus)**

19) Mitä tarkoittaa FZD-avioliitto?

- a) **Perättäisissä sukupolvissa solmittujen avioliittojen kautta muodostunut suhde talojen välillä (oikea vastaus)**
- b) Kahden talon välinen suhde niiden välillä samassa sukupolvessa solmittavien avioliittojen kautta
- c) Kahden kylän välinen suhde niiden välillä solmittavien avioliittojen kautta
- d) Avioliittoa, jossa vaimo ja aviomies kuuluvat eri sukupolviin

20) Miesten harjoittama 'ruokkiminen' (feeding) viittaa

- a) heidän alkumyytistä juontuvaan tapaansa houkutella metsästettäviä eläimiä syöteillä
- b) heille kuuluvien kotieläinten ruokkimiseen
- c) **suhteen luomiseen naiseen ja lapseen eri kasvattamisen ja huolenpidon muodoin (oikea vastaus)**
- d) lahjusten antamiseen viranomaisille

21) Kuinka naisten ja miesten alueet on jaettu kabrejen pihapiireissä?

- a) Kodin sisäpuoli on naisten alue ja pihapiiri miesten alue
- b) **Kodin pihapiiri on naisten alue ja sitä ympäröivät alueet miesten (oikea vastaus)**
- c) Pihapiirin länsipuoli on naisten ja itäpuoli miesten alue
- d) Pihapiirin alueiden symbolinen sukupuolittuneisuus vaihtelee vuodenaikojen mukaan

22) Vastasyntyneen kabre-vauvan lähin miespuolinen henkilö on lapsen

- a) biologinen isä
- b) äidin aviomies
- c) **äidin veli (oikea vastaus)**
- d) äidin isä

23) Kabrejen mukaan

- a) pohjoisessa asuvat kabret liikkuvat enemmän kuin etelässä asuvat
- b) **ihmiset liikkuvat enemmän kuin henget (oikea vastaus)**
- c) henget liikkuvat enemmän kuin ihmiset
- d) ewet liikkuvat enemmän kuin kabret

24) Kabret ovat Piot'n mukaan

- a) moderneja, koska käyttävät globaaleja kulutushyödykkeitä
- b) osin moderneja ja osin esimoderneja
- c) moderneja, koska ovat vuosisatojen ajan olleet yhteydessä ulkopuoliseen maailmaan (oikea vastaus)**
- d) vastustaneet modernisoitumista läpi historian

25) Mikä seuraavista väitteistä on **väärin**? Poikien initiaatorituaalissa

- a) poikia lihotetaan, jotta heistä tulee vahvoja miehiä (oikea vastaus)**
- b) arvostetaan yksilöiden välisiä eroja
- c) pojista tehdään sukupuolittuneita
- d) pojista tehdään katseen kohteita

26) Mikä seuraavista vastauksista on **väärin**? Kabre-diasporan kehittymiseen vaikutti

- a) siirtomaahallinnon veronkannon aloittaminen
- b) siirtomaahallinnon työvoiman tarve infrastruktuurin rakentamiseen
- c) pohjoisosan päällikön kovat otteet alamaisiaan kohtaan (oikea vastaus)**
- d) etelän maaperän parempi hedelmällisyys pohjoiseen verrattuna

27) Mitä seuraavista Piot **ei mainitse** ongelmaksi rituaalien rakenne-funktionalistisissa (structural-functionalist) selityksissä Afrikan-tutkimuksissa?

- a) Ne olettavat rituaalien tehtäväksi yhteiskunnan valtarakenteen hämärtämisen (oikea vastaus)**
- b) Ne ylikorostavat linjasukujärjestelmän merkitystä yhteiskunnan rakenteena
- c) Ne olettavat rituaalien tehtäväksi yhteiskunnan yhtenäisyyden ylläpidon
- d) Ne sivuuttavat yhteiskunnan jäsenten luokitteluja ja tulkintoja

28) Mikä seuraavista väitteistä kuvaa parhaiten 90-luvun initiaatorituaaleja?

- a) Yhä harvempi diasporassa asuva kabre osallistuu mihinkään initiaatorituaaleista
- b) Joitain initiaatorituaalien vaiheita on alettu järjestää myös Etelä-Togossa
- c) Nuoren ikä ei määritä initiaation ajankohtaa yhtä tarkasti kuin ennen
- d) Tiettyjen initiaatorituaalien vaiheiden merkitys on korostunut toisten kustannuksella (oikea vastaus)**

Esseekysymykset ennakkomateriaalista (0-7 pistettä)

Vastaa tehtäviin ytimekkäästi ja koekirjallisuuden mukaisesti.

Kirjoita vastaukset selkeästi käyttäen oikeakielisiä kokonaisia virkkeitä, ei luetelmaviivoja.

Älä kirjoita vaihtoehtoisia vastauksia. Jos kirjoitat vaihtoehtoisia vastauksia, arvostelussa huomioidaan vain vastaus, josta saat vähiten pisteitä.

Kirjoita vastauksesi suomeksi tai ruotsiksi. Muilla kielillä kirjoitettuja vastauksia ei huomioida arvostelussa.

Tehtävä 1.2 (0-3 pistettä)

Määrittele, miten kabrejen käsitys yhteiskuntien ja sosiaalisten persoonien muodostumisesta poikkeaa länsimaisista käsityksistä. Selitä lisäksi, miten käsitys ilmenee Pohjois-Togossa asuvien kabrejen paikallistalouden vaihdossa. (max. 1500 merkkiä)

Tehtävä 1.3 (0-3 pistettä)

Piot'n mukaan kabrejen sukupuolierot eivät ole olemuksellisia (essentiaalisia): määrittele lyhyesti yhdellä virkkeellä, mitä tämä tarkoittaa. Selitä sen jälkeen, miten asia ilmenee yhteisön eri puolikkaisiin (moieties) ja eri alueisiin (vuori vs. pensaikko/alanko eli mountain vs. bush/plain) kuuluvien miesten ja naisten identiteeteissä ja käyttäytymisessä tärkeimmissä rituaaleissa. (max. 1500 merkkiä)

Tehtävä 1.4 (0-1 pistettä)

Mitä poikien initiaatorituaali kertoo kabrejen suhteesta valtioon? Minkälaista jatkuvuutta tässä asiassa oli havaittavissa kolonialismin ajan ja 1990-luvun initiaatorituaaleissa? (max. 650 merkkiä)

Osa 2: Aineistokoe (0-22 pistettä)

Aineistoja ei julkaista tekijänoikeuksien vuoksi.

Vastaa tehtäviin ytimekkäästi ja aineiston mukaisesti. Ole huolellinen, että vastaat kuhunkin tehtävään oikean aineiston perusteella.

Kirjoita vastaukset selkeästi käyttäen oikeakielisiä kokonaisia virkkeitä, ei luettelomaviivoja.

Älä kirjoita vaihtoehtoisia vastauksia. Jos kirjoitat vaihtoehtoisia vastauksia, arvostelussa huomioidaan vain vastaus, josta saat vähiten pisteitä.

Kirjoita vastauksesi suomeksi tai ruotsiksi. Muilla kielillä kirjoitettuja vastauksia ei huomioida arvostelussa.

Tehtävä 2.1 (0-5 pistettä)

Aineistona presidentti Tarja Halosen puhe ”Demokratia ja Informaatiovallankumous”, IDEA Democracy Forum 2001, Tukholmassa 27.6.2001.

- a) Analysoi, millä eri tavoin informaatioteknologian kehitys voi Tarja Halosen mukaan edistää tai muuttaa ihmisten mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen poliittiseen päätöksentekoon. (0-4 pistettä, max. 3500 merkkiä)

- b) Miksi informaatioteknologian kehitys voi Tarja Halosen mukaan lisätä ihmisten välistä epätasa-arvoa? (0-1 pistettä, max. 1200 merkkiä)

Tehtävä 2.2 (0-6 pistettä)

Aineistona tekstikatkelmat Adam Smithin teoksesta ”Kansojen varallisuus” [1776] sekä Karl Polanyin teoksesta ”Suuri Murros – Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret” [1944]

- a) Mitkä eri syyt ja prosessit aiheuttavat Adam Smithin analyysin mukaan eron filosofin ja tavallisen katukantajan välillä? (0-2 pistettä, max. 1300 merkkiä)

- b) Minkälaisia syitä ja esimerkkejä on Karl Polanyin analyysin mukaan sille, että ihmiset eivät motivoi toimintaansa tavoittelemalla ensisijaisesti henkilökohtaista taloudellista etua? (0-2 pistettä, max. 2000 merkkiä)
- c) Analysoi, minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä Karl Polanyin kuvauksessa ihmisten psykologiasta ja talouselämästä on verrattuna Adam Smithin tekstiin. (0-2 pistettä, max. 2500 merkkiä)

Tehtävä 2.3 (0-6 pistettä)

Aineistot:

Kuva 1. Valtionrautateiden matkailumainos 1930-luvulta. [Suomen Rautatiemuseo]

Kuvat 2.-5. Aero Oy:n (Finnair) mainoskuvia vuodelta 1962. [Valokuvaaja U.A. Saarinen, Museovirasto]

Analysoi valtion liikenneyhtiöiden Lappi-aiheisia mainoksia. Kiinnitä huomiota siihen, minkälaisena talvinen Lapin matkailu näyttäytyy kuvien perusteella ja miten kuvissa näkyvät henkilöt esitetään. Tiedoksi, että 1960-luvun alussa lentomatkailu oli vielä harvinaista. (max. 3000 merkkiä)

Tehtävä 2.4 (0-5 pistettä)

Kuvio: Adolescents in Finland, Chile, Bangladesh and Algeria 2016, %

Analysoi kuviota. Minkälaisia eroja maiden ja sukupuolten välillä on kysymyksissä mainituilla osaluilla? Vertaile eri maiden tilannetta tiiviisti. Prosenttilukuja ei vastauksessa mainita. Selityksiä kuvion ulkopuolelta ei tässä tarvita.

- a) Nuorten matematiikka- ja lukutaidossa (0-2 pistettä, max. 1000 merkkiä)
- b) Nuorten elintavoissa (0-2 pistettä, max. 1000 merkkiä)
- c) Nuorisotyöttömyydessä (0-1 pistettä, max. 500 merkkiä)

Arvosteluperusteet

Tehtävä 1.2

Määrittele, miten kabrejen käsitys yhteiskuntien ja sosiaalisten persoonien muodostumisesta poikkeaa länsimaisista käsityksistä. Selitä lisäksi, miten käsitys ilmenee Pohjois-Togossa asuvien kabrejen paikallistalouden vaihdossa. (0-3 pistettä, max. 1500 merkkiä)

Mallivastaus:

Länsimaiset käsitykset persoonasta ovat individualistisia eli perustuvat ajatukseen ihmisistä yksilöinä. Ihmisten oletetaan ajavan omia intressejään, jolloin keskeinen kysymys on, kuinka yksilöt löytävät yhteisen intressin muodostaakseen yhteiskunnan. (0,5 p.)

Kabrejen mukaan yhteiskunnat ja persoonat muodostuvat sosiaalisista suhteista ja ihmisen toimijuus muotoutuu näissä suhteissa. Ihmisiä ja yhteisöjä ei nähdä itseriittoisina. Näin ollen yhteiskunnassa ovat tärkeitä erot ja komplementaarisuus persoonien, sukupuolten ja yhteisöjen välillä. (1 p.)

Kabrejen paikallistalouden vaihto luo ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Eläimiä, peltoja ja ruokaa vaihdetaan ja lainataan koko ajan. Antajan aie ja annetun asian laatu, se että se vastaa vastaanottajan tarpeeseen ja palvelee ihmissuhdetta, ovat tärkeämpiä kuin asioiden määrä tai markkinahinnan vastaavuus. (0,5 p.)

Lahjan tai lainan antaminen synnyttää vastaanottajalle velan ja luo hierarkian antajan ja saajan välille. Osapuolten välille voi kehittyä vastavuoroiseen antamiseen ja saamiseen perustuva ystävyys (*ikpanture*). Lahjojen ja lainojen arvo voi kasvaa ajan kuluessa yltaen parhaimmillaan FZD-avioliittoon. (0,5 p.)

Toisin kuin kapitalistisessa hyödykevaihdossa, jota motivoi hyödyn tai voiton maksimointi ja jossa suhde syntyy hyödykkeiden välille, lahjanvaihdossa tärkeintä on suhteen luominen ihmisten välille. Noitina pidetään henkilöitä, jotka eivät noudata lahjanvaihtotalouden sääntöjä ja tavoittelevat rikastumista muiden kustannuksella. (0,5 p.)

Tehtävä 1.3

Piot'n mukaan kabrejen sukupuolierot eivät ole olemuksellisia (essentiaalisia): määrittele lyhyesti yhdellä virkkeellä, mitä tämä tarkoittaa. Selitä sen jälkeen, miten asia ilmenee yhteisön eri puolikkaisiin (moieties) ja eri alueisiin (vuori vs. pensaikko/alanko eli mountain vs. bush/plain)

kuuluvien miesten ja naisten identiteeteissä ja käyttäytymisessä tärkeimmissä rituaaleissa. (0-3 pistettä, max. 1500 merkkiä)

Mallivastaus:

Kabret sukupuolittavat lähes kaiken maailmassaan, mutta tämä perustuu ajatukseen yhteiskunnasta dualistisena järjestelmänä eikä essentialistiseen ajatukseen yksilöiden sukupuolierojen synnynnäisyydestä ja pysyvyydestä. Kabreilla nais- ja mies-kategorioiden lisäksi esiintyy androgyyni-kategoria, johon kuuluvat mm. lapset ja vanhukset ja vuodenaikarituaalien välittäjäryhmät. (0,5 p.)

Kabre-yhteisön talot on jaettu mies- ja naispuolikkaaseen (moieties): jako tulee näkyväksi vuodenaikoihin, initiaatioon ja kuolemaan liittyvissä rituaaleissa (0,5 p.). Tällöin yhteisön nais-moietyyn kuuluva mies osallistuu rituaaliin 'naisena' eli mm. istuu naisille tarkoitetussa tilassa ja syö naisille kuuluvaa ruokaa ja hänet haudataan naisen tavoin. Mies-moietyyn kuuluva nainen taas omaksuu rituaaleissa miehuuteen liitetyn rituaalikäyttäytymisen ja hänet haudataan miehen klaanin hautaan. (0,5 p.)

Aluetasolla pohjoisen vuorialue edustaa rituaaleissa mieheyttä ja tasanko- ja pensaikkoalue naiseutta. Vuorella mies-moiety on hierarkkisesti ylempi kuin nais-moiety, mutta alangolla/pensaikossa nais-moiety on mies-moietyä ylempi. (0,5 p.) Siksi tasangon mies-moietyyn kuuluvat miehet ovat kaikista alimpana koko rituaalijärjestelmässä. Vain miehet vuoren mies-moietystä pysyvät kaiken aikaa 'miehinä', kun muiden sukupuoli-identiteetti vaihtelee kontekstin mukaan (0,5 p.). Rituaaleissa aktualistuvat sukupuoli-identiteetit eivät vaikuta mitenkään arkielämän sukupuoli-identiteetteihin (0,5 p.).

Tehtävä 1.4

Mitä poikien initiaatorituaali kertoo kabrejen suhteesta valtioon? Minkälaista jatkuvuutta tässä asiassa oli havaittavissa kolonialismin ajan ja 1990-luvun initiaatorituaaleissa? (0-1 pistettä, max. 650 merkkiä)

Mallivastaus:

Koloniaalisen ajan initiaatorituaaleissa imitoitiin siirtomaavallan ajan infrastruktuurin rakennustöitä. Niissä on myös käytetty kabre-yhteiskunnan ulkopuolelta tuotuja esineitä. Nämä voidaan ymmärtää ulkopuolisen vallan haltuun ottamisena. Jatkuvuutta 1990-luvulla edustaa presidentin osallistuminen initiaatorituaalien painiotteluihin ja poikien rekrytointi armeijaan, jotka takasivat kabreille osallisuuden valtion valtaan. (0,6 p.)

Initiaatorituaalien sotaisa symboliikka on liittynyt myös oman yhteisön suojaamiseen. 1990-luvulla jatkuvuutta edustaa tärkeimpien rituaalien varjelu ja presidentin osallistuminen vain vähemmän tärkeisiin rituaaleihin. (0,4 p.)

Tehtävä 2.1

a) Analysoi, millä eri tavoin informaatioteknologian kehitys voi Tarja Halosen mukaan edistää tai muuttaa ihmisten mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen poliittiseen päätöksentekoon. (0-4 pistettä, max. 3500 merkkiä)

Mallivastaus:

Tarja Halosen mukaan informaatioteknologian (IT) kehitys on muuttanut ja muuttaa monin eri tavoin demokraattisen toiminnan muotoja. Tilanteesta riippuen uudet teknologiset välineet voivat joko edistää tai vähentää kansalaisten mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen päätöksentekoon. Ihmisten välinen vapaa kanssakäyminen on oleellinen edellytys toimivalle demokratialle. IT voi osaltaan edistää vapaata kanssakäymistä ja siten vahvistaa demokratian perusedellytyksiä. Toimiva demokratia on myös riippuvainen vapaasta tiedonvälityksestä. IT:n kehitys luo uusia mahdollisuuksia vapaalle sekä tehokkaalle tiedon jakamiselle ja tarjoaa siten edellytyksiä ihmisten yhtäläisille mahdollisuuksille osallistua demokraattiseen päätöksentekoon.

Toisaalta Halonen korostaa sitä, että IT:n kehitys edellyttää ihmisiltä valmiuksia oppia uuden teknologian käyttöä. Ihmisillä on ennestään erilaiset valmiudet oppia uutta. Henkilöt, joilla on paremmat valmiudet saada ja käyttää tietoa, ovat muita suhteellisesti paremmassa asemassa hyödyntämään uutta informaatioteknologiaa. Tämä on potentiaalisesti ongelmallista tasa-arvoisten poliittisten vaikutusmahdollisuuksien kannalta. Samaan aikaan IT:n kehitystä on myös mahdollista hyödyntää koulutuksen parantamiseen. Tällä tavoin teknologinen kehitys voi parantaa joidenkin ihmisten valmiuksia ja mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen prosessiin. IT:n avulla myös julkisia palveluja voidaan kehittää paremmiksi, mikä tarjoaa ihmisille uusia valinnan mahdollisuuksia. Julkisten palvelujen kehittäminen ja vahvistaminen lisää myös ihmisten tasavertaisuutta kansalaisina ja siten mahdollisuuksia osallistua demokraattiseen päätöksentekoon.

Teknologisen kehityksen mukanaan tuomat uudet välineet voivat parantaa perinteisten demokraattisten osallistumismuotojen nopeutta ja oikeusturvallisuutta. Ei ole silti mitenkään itsestään selvää, voidaanko IT:n kehityksen seurauksena luoda uusia demokraattisia poliittisen osallistumisen muotoja. Esimerkiksi mielipidemittausten avulla ei synny samalla tavoin poliittista vastuuta kuin vaaleissa. IT:n kehityksellä voi olla tulevaisuudessa vaikutuksia myös äänestysaktiivisuuteen. On kuitenkin edelleen epäselvää, minkälainen vaikutus sähköisellä

demokratiassa olisi demokraattiseen päätöksentekoon. Sähköinen äänestys voisi lisätä vain joidenkin ryhmien, kuten nuorten, poliittista aktiivisuutta. Tällöin eri ihmisryhmillä olisi jatkossa erilaiset mahdollisuudet osallistua demokratian toimintaan.

Halonen huomauttaa, että erilaisten kehitysohjelmien avulla voidaan lisätä ihmisten valmiuksia IT:n käyttämiseen ja vahvistaa siten globaalilla tasolla demokratiaa edistäviä tavoitteita, kuten tiedon leviämistä ja eri ryhmien osallistumismahdollisuuksien parantamista. IT:n nopea kehitys luo jatkuvasti uusia alueita, joilla teknologia voi olla hyödyllinen väline demokratian edistämiseksi. Tärkeintä on kuitenkin edistää inhimillisen pääoman kehittymistä, jotta IT:n kehityksen tuomia teknologisia välineitä voidaan hyödyntää demokratian edistämiseen. Halosen puhe osoittaa, että hänen mukaansa teknologinen kehitys tulee muuttamaan demokratian toimintaympäristöä ja voi edistää demokratiaa. Teknologian kehitys ei kuitenkaan vielä sinällään itsestään edistä demokratiaa. Jotta teknologinen kehitys tulisi parhaalla mahdollisella tavalla hyödynnetyksi, on tärkeää kiinnittää huomiota myös etiikkaan sekä analysoida huolella vallan ja demokratian välistä suhdetta.

b) Miksi informaatioteknologian kehitys voi Tarja Halosen mukaan lisätä ihmisten välistä epätasa-arvoa? (0-1 pistettä, max. 1200 merkkiä)

Mallivastaus:

Samalla tavoin kuin kirjapainotaidon keksiminen teki aikoinaan lukutaidon oppimisen tärkeäksi, myös informaatioteknologian kehitys edellyttää uusien valmiuksien oppimista. Ihmisten valmiudet sekä saada tietoa että oppia uutta ovat erilaisia. Tästä johtuen uuden teknologian käyttöönotto voi lisätä ihmisten välistä eriarvoisuutta entisestään. Mikäli ei oteta huomioon sitä, että miehet ja naiset voivat hyötyä IT:n kehityksestä yhtä paljon, myös sukupuolten välinen eriarvoisuus voi lisääntyä. Myös sähköisen demokratian kehitys voi lisätä vain joidenkin ihmisten mahdollisuuksia ja asettaa siten eri ihmisryhmät, kuten nuoret ja iäkkäämmät, epätasa-arvoiseen asemaan. Lisäksi IT:n kehitys voi myös ihmisten välistä eriarvoisuutta maantieteellisesti. Integroituminen maailmantalouteen edellyttää kykyä omaksua ja ottaa käyttöön kehittyvää teknologiaa. IT:n kehitys voi lisätä maapallon eri aluella asuvien ihmisten eriarvoisuutta, jos ei huolehdita siitä, että esimerkiksi eteläisellä Afrikalla on mahdollisuudet ja valmiudet ottaa käyttöön IT:n kehityksen mukanaan tuomia välineitä.

Tehtävä 2.2

a) Mitkä eri syyt ja prosessit aiheuttavat Adam Smithin analyysin mukaan eron filosofin ja tavallisen katukantajan välillä? (0-2 pistettä, max. 1300 merkkiä)

Mallivastaus:

Adam Smith ei kiellä sitä, että ihmisten välillä ei olisi ollenkaan lahjakkuuseroja. Erot ihmisten luontaisissa kyvyissä eivät ole todellisuudessa kuitenkaan kovin suuria. Filosofit ei luonnollisten taipumustensa ja kykyjensä suhteen eroa puoliksikaan niin paljon katukantajasta kuin eri koirarodut eroavat toisistaan. Smith olettaa, että ihmisillä on luontainen taipumus "vaihtamiseen ja kaupankäyntiin", joka motivoi ihmisiä keskittymään tietyille ammattialle, jotta he voisivat vaihtaa oman työnsä tuloksia muiden kanssa. Ilman taipumusta käydä kauppaa työnjakoa ei olisi syntynyt vaan jokainen olisi ollut pakotettu hankkimaan itselleen tarvitsemansa "välttämättömyydet ja mukavuudet". Luontainen taipumus käydä kauppaa on siten alkujaan työnjaon syy. Työnjako puolestaan saa aikaan ihmisten erilaiset kyvyt. Varhaislapsuuden jälkeen tai aikuisina ihmiset alkavat toimia eri ammatti-aloilla. Ihmisten väliset erot, kuten ero "filosofin ja katukantajan välillä" johtuu pääasiassa "tavoista, koulutuksesta ja tottumuksesta". Eri ammattiryhmien väliset erot eivät siten ole Smithin analyysin mukaan seurausta ihmisten luontaisten kykyjen eroista vaan yhteiskunnallisesta työnjaosta, jonka seurauksena filosofin ja katukantajan ja ominaisuudet kehittyvät erilaisiksi.

- b) Minkälaisia syitä ja esimerkkejä on Karl Polanyiin analyysin mukaan sille, että ihmiset eivät motivoi toimintaansa tavoittelemalla ensisijaisesti henkilökohtaista taloudellista etua? (0-2 pistettä, max. 2000 merkkiä)

Mallivastaus:

Polanyi kritisoi käsitystä, jonka mukaan yhteiskuntien toimintaa voitaisiin selittää parhaiten yksilön henkilökohtaisen taloudellisen edun tavoittelun näkökulmasta. Hänen mukaansa sekä historiallinen että antropologinen tutkimus on osoittanut, että sosiaalisten suhteiden vaalimisen merkitys on useimmiten ensisijaisista verrattuna taloudelliseen elämään. Ihmisten toiminnan motivaationa ei siten ole ensisijaisesti toteuttaa omia taloudellisia etujaan vaan turvata oma "sosiaalinen asemansa, sosiaaliset oikeutensa ja sosiaaliset etunsa". Aineellisia hyödykkeitä pidetään arvossa ainoastaan suhteessa siihen, miten paljon ne palvelevat sosiaalisia tarkoituksia. Myös yhteiskunnalliset tuotanto- ja jakoprosessit on sovitettu yhteisöjen sosiaalisten etujen mukaisiksi. Talousjärjestelmän toimintaa määrittävät siten ei-taloudelliset vaikuttimet, jotka ovat erilaisia eri yhteisöissä.

Esimerkiksi heimoyhteiskunnassa yhteisö huolehtii jäsentensä ravinnontarpeesta, jolloin yksilön henkilökohtainen taloudellinen etu vaan koko yhteisön etu on oleellista. Sen sijaan sosiaalisten suhteiden ja niitä ylläpitävien kunnia- ja anteliaisuus käsitysten ylläpitäminen on tärkeää yksilön hyvinvoinnin kannalta. Tämän lisäksi kaikki sosiaaliset suhteet ovat vastavuoroisia ja sosiaalisten velvollisuuksien noudattaminen palvelee myös yksilön omia etuja parhaiten. Tästä johtuen yksilöt

eivät usein edes ymmärrä omaa taloudellista etuaan tai toimintaansa itsekään taloudellisen edun näkökulmasta. Polanyi mainitsee esimerkkinä saaliin jakamisen, jossa anteliaisuudesta saatu palkinto on niin suuri, että täysin epäitsekäs toiminta on kannattavinta. Polanyiin mukaan myös ”seremoniallinen kerskailu”, joissa tavaroita vaihdetaan vastalahjan saamisen odotuksen perusteella, on osoitus siitä, että yhteisöissä tavarat nähdään juuri sosiaalista arvovaltaa kasvattavina asioina. Tällöin henkilökohtainen välitön taloudellinen etu on alisteinen lahjanannon seurauksena saavutettavalle sosiaaliselle arvostukselle.

c) Analysoi, minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä Karl Polanyiin kuvauksessa ihmisten psykologiasta ja talouselämästä on verrattuna Adam Smithin tekstiin. (0-2 pistettä, max. 2500 merkkiä)

Mallivastaus:

Polanyiin mukaan taloudellisen toiminnan motivaationa ei ole yksilön halu ”suojella henkilökohtaisia etuja”, eikä talouden toimintaa voi selittää itsekäistä taloudellisista motivaatioista käsin. Sen sijaan Smithin mukaan ihmiset motivoivat toimintaansa ensijaisesti oman henkilökohtaisen taloudellisen etunsa näkökulmasta. Polanyi ei oleta, että ihmisillä olisi luontaista taipumusta kaupankäyntiin vaan hänen mukaansa tavaroiden vaihtaminen johtuu yhteisöjen kunnia- ja anteliaisuuskäsityksistä. Kun Smithin mukaan ihmiset vaihtavat ensi sijassa tavaroita kaupankäynti ja taloudellinen etu mielessään, Polanyiin mukaan taloudellista elämää ohjaa sosiaalisen aseman ja edun turvaaminen yhteisöllisiä kunnia- ja anteliaisuuskäsityksiä toteuttamalla. Polanyiin mukaan ihmiset eivät usein edes ymmärrä omaa toimintaansa henkilökohtaisen taloudellisen edun näkökulmasta. Kun Smithille keskeistä on yksilöiden itsekäs aineellisten hyödykkeiden vaihtaminen, Polanyiin kollektiivisemmässä ajattelussa keskeistä on sosiaalinen asema ja edut.

Smithin ja Polanyiin teksteissä voidaan nähdä yhdistävänä tekijän pyrkimys selittää yhteiskuntien taloudellisen toiminnan mekanismeja. He ovat kiinnostuneita siitä, miten taloudellisten hyödykkeiden jako yhteisöissä toteutetaan. Molemmat haluavat ymmärtää, mikä saa ihmiset motivoitumaan vaihtamaan aineellisia hyödykkeitä keskenään. He tarkastelevat ihmisten psykologisten ominaisuuksien roolia sosiaalisen ja taloudellisen toiminnan motivaationa, vaikka päätyvätkin erilaisiin selitysmalleihin. Polanyiin mukaan yksilöiden välisillä luonne-eroilla on hyvin vähän tekemistä taloudellisen toiminnan selittävänä tekijänä. Tässä Polanyiin voidaan katsoa olevan samoilla linjoilla kuin Smith, jonka mukaan ihmisten väliset luontaiset erot eivät ole keskeinen taloudellista toimintaa selittävä tekijä. Yksilöiden välisten luonne-erojen sijaan molemmat ovat kiinnostuneita yhteiskunnallisista selitysmalleista sekä toisaalta kaikkia ihmisiä yhdistäviä luonteenpiirteistä ja tarpeista. Smith ja Polanyi tarkastelevat taloudellista toimintaa. Molemmat ovat myös kiinnostuneita ”heimoyhteiskunnan” vaikutuksesta yksilöiden toimintaan. Smithille yksilöiden kaupankäyntitaijumuksen seurauksena syntynyt yhteiskunnallinen työnjako

aiheuttaa erot yksilöiden välillä. Polanyin mukaan taas sosiaalinen arvojärjestelmä motivoi yksilöiden taloudellista toimintaa.

Tehtävä 2.3

Analysoi valtion liikenneyhtiöiden Lappi-aiheisia mainoksia. Kiinnitä huomiota siihen, minkälaisena talvinen Lapin matkailu näyttäytyy kuvien perusteella ja miten kuvissa näkyvät henkilöt esitetään. Tiedoksi, että 1960-luvun alussa lentomatkailu oli vielä harvinaista. (0-6 pistettä, max. 3000 merkkiä)

Hyvän vastauksen piirteitä:

Tehtävän kuvat löytyvät finna.fi -palvelusta:

https://finna.fi/Record/musketti_rautatie.M014:3233:450

<https://finna.fi/Record/museovirasto.6492D148CA4C9B1BCBD5F38F420C1CD9>

<https://finna.fi/Record/museovirasto.A6F98ECD62A2F825EA5C02495DA2992D>

<https://finna.fi/Record/museovirasto.645F11C6542B8E8A72574B5453D4E5DF>

<https://finna.fi/Record/museovirasto.36B83818C6AD089D805949431CCB71C0>

Seuraavien aiheiden käsittelystä saa osapisteitä kolmeen aihealueeseen, à 0,25 p /kohta. Asioiden pelkkä maininta, tyyliin ”kuvassa on poroja”, ei täytä hyvän vastauksen kriteerejä. Samasta asiasta ei saa osapisteitä useaan kohtaan. Hyvistä oivalluksista voi saada näidenkin lisäksi osapisteitä. Sekavasta, kielellisesti heikosta vastauksesta puolestaan vähennetään osapisteitä.

Matkakohde ja liikenne- & kuljetusvälineet (2 op)

- Maisema: tunturit, valkoinen puhdas lumi
- Lentomatkailun sujuvuus & nopeus, modernin teknologian kehitys (suoraan kohteeseen ja ahkioon; vrt. juna, ei pitkän matkan jälkiä olemuksessa; erämaa saavutettavissa; lentopelon poistaminen eläinten avulla)
- Porojen & ahkioiden rooli
- Modernin & perinteisen vastakkainasettelu
- Eksotiikka, romantisointi

- Luontosuhde; esimerkiksi eläimet / kaadettu karhu sen symbolina; saamelaisten luonnollistaminen; aikalaisten luontosuhde
- Hiljaisuus vs. kaupungin/arjen hälinä
- Erityistä oivallusta osa-alueella

Paikalliset (2 op)

- Saamelaiset, alkuperäiskansa (oletettu)
- Turistin katseen/tarkkailun kohde
- Toiseuttaminen
- 1930-luku: omassa elinympäristössään ja kulttuurissaan
- 1960-luku: perinteinen poroelinkeino valjastettu matkailun tarkoituksiin; palvelussuhde
- Hyväntuulisten paikallisten vastaanotto, vieraanvaraisuus
- Kohtaaminen: kaupunkilaisen kiinnostus, uteliaisuus tai röyhkeys (koskettelu)
- Erityistä oivallusta aihealueella

Turistit (2 op)

- 1930-luku: toiminta: hiihto
- 1960-luku naiset/naisoletetut: ei varsinaista toimintaa, vain juttelu (tai naiset koko kuvasarjan toimijoina)
- 1960-luku mies/miesoletettu: toiminta: takan sytyttäminen (käsien lämmittely?)
- Naiset/naisoletetut katseen kohteena, poseeraus, seksuaalisointi
- Ikä: nuoret aikuiset
- Sosiaaliryhmä/luokka (hyvin toimeentulevat, varakkaat)
- Ylellinen mökki /hotelli (parketti, sähköt, taulut), turva vieraasta ympäristöstä
- Erityistä oivallusta aihealueella

Tehtävä 2.4

Analysoi kuviota. Minkälaisia eroja maiden ja sukupuolten välillä on kysymyksissä mainituilla osa-alueilla? Vertaile eri maiden tilannetta tiiviisti. Prosenttilukuja ei vastauksessa mainita. Selityksiä kuvion ulkopuolelta ei tässä tarvita.

- a) Nuorten matematiikka- ja lukutaidossa (0-2 pistettä, max. 1000 merkkiä)
- b) Nuorten elintavoissa (0-2 pistettä, max. 1000 merkkiä)
- c) Nuorisotyöttömyydessä (0-1 pistettä, max. 500 merkkiä)

Hyvän vastauksen piirteitä:

Hyvä vastaus on selkeä, looginen ja keskittyy tehtävänannon mukaisesti analysointiin ja tiiviiseen vertailuun sekä käsittelee keskeisiä huomioita. Järjestysluettelot eivät täytä näitä kriteerejä. Määrällisten ilmaisujen on oltava mielekkäitä kuvaamaan ilmiötä. Esimerkiksi ”alle puolet nuorista tupakoi” ei kuvaa osuvasti tilannetta, jossa tupakoivien määrä vaihtelee 9–25 % välillä. Ohjeiden mukaan prosenttilukuja ei mainita eikä hyvistäkään selitysyriksistä saa pisteitä.

Hyvä vastaus käsittelee seuraavia huomioita ja keskittyy tasaisesti eri aiheisiin. Myös muista osuvista havainnoista voi saada pisteenosia, jos edellä mainitut kriteerit täyttyvät.

2.4a Nuorten matematiikka- ja lukutaidossa

M=minimivaatimustaso matematiikassa, L=lukutaidossa. Paremmuus viittaa tässä minimitason suorittaneiden osuuteen.

- M: Suomalaiset pärjäävät parhaiten
- M: Suomessa ja Algeriassa tytöt parempia, Bangladeshissa ja Chiessä pojat
- L: Kaikissa maissa tytöt lukevat poikia paremmin tai yhtä hyvin. Merkittävin ero on Algeriassa.
- L: Suomalaiset tytöt pärjäävät kaikista parhaiten, bangladeshilaiset pojat ohittavat suomalaiset pojat
- L&M: Algerialaiset menestyvät merkittävästi huonoiten molemmissa taidoissa

- L&M: Lukutaidossa bangladeshilaiset ovat toiseksi parhaita, matematiikassa chileläiset menevät heidän edelle
- (Kuvion selitysosassa on kerrottu, että kyseessä on yläkouluikäiset nuoret, *lower secondary*. ”Naiset ja miehet” viittaa aikuisväestön taitoihin eikä välttämättä ole sama asia.)

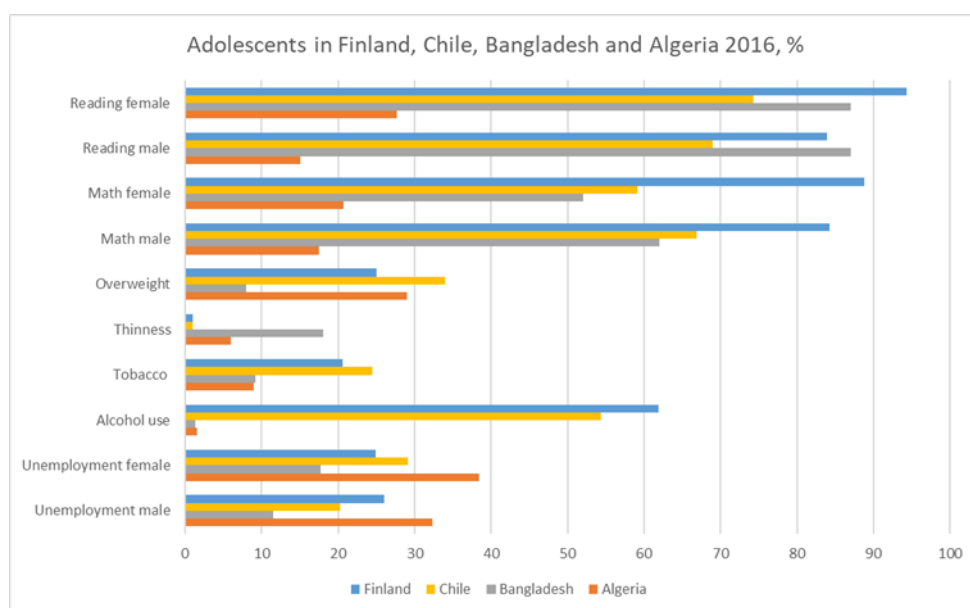
2.4b Nuorten elintavoissa

- Ylipainoa on eniten chileläisillä, jopa kolmannes nuorista, Algerialaisilla ja suomalaisillakin neljänneksellä
- Bangladeshilaiset erottuvat: vähiten ylipainoa ja eniten alipainoa, jopa noin joka viides nuori alipainoinen
- Algerialaisilla on jonkin verran alipainoa, suomalaisilla ja chileläisillä vain marginaalisesti
- Chileläisistä ja suomalaisista nuorista tupakoi runsas viidennes, algerialaisista ja bangladeshilaisista huomattavasti harvemmat
- Alkoholin käytössä on suurimmat erot, Suomessa ja Chilessä yli puolet nauttineet alkoholia vähintään yhden annoksen viimeisen vuoden aikana, Algeriassa ja Bangladeshissa hyvin harva
- Tupakanpolto on Algeriassa ja Bangladeshissa yleisempää kuin alkoholin käyttö (tarkasteltava ikäryhmä ei kyllä ole sama)
- (Huom. alkoholin käytön määrästä/runsaudesta ei ole tietoa. Kyse on yleisyydestä eli vain yhdestä kerrasta vuoden aikana.)

2.4c Nuorisotyöttömydessä

- Korkeinta työttömyys on Algeriassa, jossa huomattavan korkea
- Vähäisintä Bangladeshissa
- Tyttöjen työttömyys on yleisempää kaikissa muissa maissa paitsi Suomessa, jossa pojilla piirun verran yleisempää
- Algerian pojista peräti kolmasosa on työttömiä, tytöistä vielä enemmän. Suomalaisten poikien työttömyys toiseksi korkeinta, ero Algerian poikiin on suhteellisen pieni.

Kuvio: Adolescents in Finland, Chile, Bangladesh and Algeria 2016, %

DEFINITIONS OF THE INDICATORS	
Proficiency in reading	Percentage of children and young people at the end of lower secondary achieving at least a minimum proficiency level in reading.
Proficiency in math	Percentage of children and young people at the end of lower secondary achieving at least a minimum proficiency level in math.
Overweight	Percentage of adolescents aged 10–19 years with BMI > 1 SD of the median according to the WHO growth reference for school-age children and adolescents.
Thinness	Percentage of adolescents aged 10–19 years with BMI < -2 SD of the median according to the WHO growth reference for school-age children and adolescents.
Tobacco use	Percentage of adolescents ages 13–15 who smoked cigarettes or used smoked or smokeless tobacco products at any time during the last one month.
Alcohol use	Percentage of adolescents ages 15–19 who had at least one alcoholic drink at any time during the last twelve months.
Source: UN-Data	

Accessible version (not available in the normal exam):

Countries and areas	Health						Education and learning 2010–2017*			
	Unemployment		Alcohol use 2016	Tobacco use 2013–2017	Thinness 2016	Overweight 2016	Proficiency in math		Proficiency in reading	
	Unemployment male	Unemployment female	Alcohol use	Tobacco use	Thinness	Overweight	Math male	Math female	Reading male	Reading female
Algeria	32	38	2	9	6	29	18	21	15	28

Bangla desh	12	18	1	9	18	8	62	52	87	87
Chile	20	29	54	25	1	34	67	59	69	74
Finland	26	25	62	21	1	25	84	89	84	94